

LUND UNIVERSITY

Det uppdragsarkeologiska alternativet

Ersgård, Lars

Published in:

Det förflutna är att räkna med : en vetenskaplig programskrift från UV

2006

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

Ersgård, L. (2006). Det uppdragsarkeologiska alternativet. I L. Ersgård (Red.), *Det förflutna är att räkna med : en vetenskaplig programskrift från UV* (s. 9-25). Riksantikvarieämbetet.

Total number of authors:

1

General rights

Unless other specific re-use rights are stated the following general rights apply:

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Read more about Creative commons licenses: <https://creativecommons.org/licenses/>

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

LUND UNIVERSITY

PO Box 117
221 00 Lund
+46 46-222 00 00

Svensk uppdragsarkeologi dras sedan länge – liksom all humanistisk forskning – med ett angelägenhetsproblem. Hur kan man göra den arkeologiska kunskapen mera relevant i dagens samhälle? Uppenbarligen har det varit svårt att förmedla denna kunskap så att den känts verkligen intressant utanför en liten skara fackmän. Ett alternativ för dagens uppdragsarkeologi vore emellertid att den mycket tydligare knöt an till generella, allmänmänskliga teman och belyste dessa i det arkeologiska långtidsperspektivet. Uppdragsarkeologin skulle då kunna bli en viktig röst i det humanistiska samtalet om människans villkor i nutid och dåtid.

DET UPPDRAGSARKEOLOGISKA ALTERNATIVET

**LARS
ERSGÅRD**

SVENSK UPPDRAGSARKEOLOGI – EN ARKEOLOGI I TIDEN?

Detta skrivs i en tid när mycket verkar vara i stöpsleven inom svensk arkeologi. Man kan generellt säga att det är arkeologins allmänna inriktning som är satt under debatt. Mycket av åsiktsbrytningarna inom arkeologin i dagens Sverige har under de senaste åren kommit att synliggöras i två massmedialt uppmärksammade debatter som handlat dels om policy och målsättning för utställningsverksamheten vid Historiska museet i Stockholm dels om det meningsfulla i etableringen av ett nytt kulturarvsinstitut vars syfte främst skulle vara att studera kulturarvets roll och brukande i dagens samhälle.

Ett nyckelord i bägge debatterna har utan tvekan varit samhällsrelevans. Kring detta begrepp kan några olika åsiktsströmningar urskiljas. Man möter exempelvis uppfattningen att arkeologin måste lämna sitt hittills företrädesvis inomvetenskapliga arbetsfält och ställa nya frågor som kan upplevas som mera angelägna i samtiden och som anknyter till de allmänmänskliga, existentiella villkoren. Andra vill tona ner vikten av det hävdvunna arkeologiska utforskandet av det förflutna och istället fokusera på hur kulturarvet brukas och upplevs i dagens samhälle. Vissa radikala förespråkare för detta synsätt hävdar i sann postmodernistisk anda att det överhuvudtaget inte är möjligt att nå någon sann kunskap om det förflutna. Arkeologiska tolkningar kan därför inte bli något annat än samtidsrekonstruktioner. I detta sammanhang har även den

antikvariska expertrollen blivit satt under debatt och det tolkningsföreträde denna roll traditionellt har inneburit. Ovan nämnda uppfattningar har givetvis inte stått oemotsagda. Det vedertagna arkeologiska utforskandet av det förflutna har knappast blivit marginaliserat och företrädare för detta har kraftfullt hävdad nödvändigheten av en fri och obunden arkeologi som inte styrs av olika kortsiktiga, politiskt korrekta syften och åsiktstrender.

Även om långt ifrån alla arkeologer i dagens Sverige skulle hävda en ensidig hemmahörighet i något av de ovan nämnda ”lägren” bör man kunna fråga sig om vi ändå inte fått en frontlinje mellan dem som förespråkar möjligheterna i ett fortsatt arkeologiskt utforskande av det förflutna och dem som mera önskar en arkeologi *i samtiden* snarare än en arkeologi *om det förflutna*? För de senare skulle sökandet efter ny arkeologisk kunskap i traditionell mening inte vara särskilt eftersträvävärt och kanske inte ens möjligt utan intressant kunskap kommer i detta sammanhang istället att definieras i en kreativ dialog mellan arkeologerna och omvärlden, mellan professionella och andra uttolkare av det förgångna.

Hur kan man förhålla sig i en debatt som den ovan beskrivna utifrån en uppdragsarkeologisk utgångspunkt? Är det att välja endera sidan, att ställa sig helt neutral i diskussionen eller kanske att formulera en egen strategi? Det karakteristiska för uppdragsarkeologin är att den hela tiden genererar nytt källmaterial som förväntas resultera i intressant kunskap om det förgångna samtidigt som den är den arkeologiska verksamhet som har den utan tvekan bredaste kontaktytan mot dagens samhälle. Har uppdragsarkeologin därmed överbryggat de aktuella åsiktsmotsättningarna och garanterat sin samhällsrelevans? Innan detta närmare diskuteras måste dock några grundläggande ställningstaganden göras.

Utan ett ständigt sökande efter ny kunskap om det förflutna blir arkeologin onödig och förlorar sitt berättigande i dagens samhälle. Att hävda att arkeologin inte kan säga något om det förflutna utan endast om samtiden, framstår inte som

särskilt meningsfullt. Varje tid ställer visserligen sina egna speciella frågor till det förflutna men detta är inte något problem – tvärtom det är detta som är själva poängen! Allt sökande efter historisk kunskap förutsätter en utgångspunkt i den egna samtiden – historia skulle aldrig annars kunna bli historia! Därför kan man inte ogiltigförklara det historisk-arkeologiska kunskapsprojektet eller tro att detta skulle vara avslutat. Istället måste alltid varje tid diskutera och ställa sina egna, nya frågor till det förflutna.

Att relativisera och därigenom också reducera värdet av den arkeologiska tolkningen så som ibland skett i senare års arkeologiska debatt framstår som ytterst betänkligt och ansvarslöst. Den arkeologiska tolkningen är ett avancerat förfarande som kräver omfattande material-och metodmässig erfarenhet och djup teoretisk-kritisk insikt. Det finns alltför många exempel på ytliga och undermåliga tolkningar av det förflutna vilka utnyttjats för olika moraliskt förkastliga syften. Ett talande dylikt exempel går att hämta ur nutidshistorien, i forskningen kring andra världskriget där de s.k. ”revisionisterna” under vetenskaplig täckmantel kunnat hävda att Förintelsen aldrig ägt rum. Att låta yrkesmässig kunskap och erfarenhet bli försumbara ting i den arkeologiska tolkningsprocessen, vilket ibland framstår som den direkta konsekvensen av vissa uttalanden i dagens arkeologiska debatt, framstår därför som både befängt och farligt. Som professionell arkeolog är man bäst skickad att göra arkeologiska tolkningar. Detta innebär däremot inte att dessa tolkningar förvandlas till oantastliga dogmer. Tvärtom måste dessa ständigt kunna bli föremål för kritisk debatt och omprövning och detta bör varje professionell arkeolog alltid verka för.

Efter att ha fullbordat dessa programmässiga ställningstaganden är det nu dags att närma sig den mest centrala problematiken, nämligen hur arkeologisk kunskap skall kunna bli mera angelägen i dagens samhälle och hur man möter denna problematik i ett uppdragsarkeologiskt sammanhang.

Problemet idag är sålunda inte att välja det förflutna eller samtiden utan att göra det förflutna meningsfullt i samtiden.

Hur vägen dit ser ut har redan fastslagits i den inledande prologgen till detta forskningsprogram, nämligen via ett studium av *”människan som kulturvarelse i nutid och dåtid”*. Denna målsättning är varken ny eller särskilt originell utan torde vara aktuell för de flesta av de humanistiska vetenskaperna. Trots sådana ambitiösa målsättningar har dessa vetenskaper haft besynnerligt svårt att göra sig angelägna i efterkrigstidens svenska samhälle. Humanioras problem tycks ha blivit närmast kroniskt med tanke på hur ofta problemen debatterats i massmedia. Följande salva avfyrades nyligen i en av dessa debatter:

”Problemet med den dominerade delen av humanistisk forskning i Sverige är att man slutat relatera sina frågor till det omgivande samhället. Den är, ... , i allt för hög grad fångad i sin egen verklighet, introvert och självupptagen, fast i sina egna inomvetenskapliga problemställningar och ointresserad av att bidra till den diskussion om människans villkor som är humanioras raison d’être.” (Larsson, 2005).

Det är en professor i litteraturvetenskap som formulerat citerade rader men för alla humanistiska vetenskaper – arkeologin ej undantagen – borde detta hårda omdöme stämma till eftertanke.

Har vi därmed identifierat grundproblemet också för uppdragsarkeologin, ett problem som denna sålunda delar med all humanistisk, vetenskaplig verksamhet i dagens samhälle? Sitter vi fast i ett i grunden inomvetenskapligt tänkande, vilket genererar frågor som främst har relevans för oss själva som fackmän även när vi tror oss som mest utåtriktade och samhällstillvända i vår uppdragsarkeologiska verklighet? I återstoden av detta inledande avsnitt kommer dessa frågor att diskuteras och verksamheten inom Riksantikvarieämbetets avdelning för arkeologiska undersökningar, UV, kommer givetvis här att stå i centrum för intresset. Fastläggandet av en vetenskaplig kurs för avdelningen blir ett slutmål för denna diskussion.

UPPDRAGSARKEOLOGI OCH FORSKNING – EN TILLBAKABLICK

Ett historiskt perspektiv på relationen uppdragsarkeologi och forskning är en nödvändig bakgrund till den följande diskussionen.

Förhållandet mellan uppdragsarkeologi och forskning har blivit föremål för en lång rad debatter och utredningar under de senaste decennierna. Synen på de bägge företeelserna som två från varandra oberoende verksamheter försökte man i ett tidigt skede upprätthålla. Uppdragsarkeologi var då liktydigt med insamlande av fältdata, vilka senare skulle bli föremål för forskning. Efterhand blev det emellertid uppenbart för alla och envar att fältarbetet faktiskt också var forskning och i lika hög grad en del av samma kunskapsprocess som det vetenskapliga slutresultatet. Till en början kom denna insikt att endast marginellt påverka uppdragsarkeologins organisation och verksamhet. 1990-talet blev emellertid ett avgörande skede beträffande synen på forskning och uppdragsarkeologi, till stor del beroende på att nya krav då kom att ställas på den senare från samhällets sida. Särskilt betydelsefullt var regleringsbrevet från 93/94 där det slutligen slogs fast att uppdragsarkeologins primära uppgift var att producera kunskap. Vetenskapligt grundade undersökningsplaner, problemrelaterad bearbetning av undersökningsmaterialen och en kunskapsinriktad, differentierad förmedling av resultaten har efterhand blivit en del av den uppdragsarkeologiska vardagen. I och med det system för upphandling av de arkeologiska uppdragen som sedan ett antal år tillbaka tillämpas inom svensk uppdragsarkeologi har begreppet *”vetenskaplig kvalitet”* fått en särskild aktualitet. Denna egenskap har emellertid inte varit helt oproblematiskt att hantera i dagens antikvariska praxis. Även om det kan tyckas självklart att bedömning av vetenskaplig kvalitet skall värderas på samma sätt som ekonomisk kostnad vid val av anbud råder det i detta avseende stora skillnader mellan samhällets beställare av de arkeologiska uppdragen, dvs. landets länsstyrelser. Utan tvekan utgör detta ett av de mest akuta problemen för svensk uppdragsarkeologi idag.

UPPDRAGSARKEOLOGI OCH UNIVERSITETS-FORSKNING – TVÅ OLIKA ARKEOLOGIER?

Uppdragsarkeologisk kunskapsuppbyggnad ställs ofta mot akademisk forskning. Av tradition har de bägge begreppen i en arkeologisk inomvetenskaplig föreställningsvärld givits något olika innebörder – om än inte alltid uttalade. Den senare har uppfattats som den ”riktiga” forskningen, den som sätter de grundläggande teoretiska normerna för all arkeologisk, vetenskaplig verksamhet. Det förra begreppet har inte sällan fått en vidare och mindre precis betydelse med mera av dokumentation och praktisk tillämpning än av reflexion och teoretiskt djuplodande diskussion.

När uppgiften här är att kritiskt genomlysa uppdragsarkeologisk forskning/kunskapsuppbyggnad borde det därför vara fruktbart att göra det i ett jämförande perspektiv, med utgångspunkt i en mera utvecklade diskussion kring skillnader mellan de bägge ”arkeologierna”.

Den tidigare så tydliga ansvarsuppdelningen mellan uppdragsarkeologi och universitetsforskning – den förra med uppgiften att insamla fältdata, den senare att producera kunskap – kan numera sägas vara i praktiken helt upphävd. Det mest konkreta uttrycket för detta är att man inom ramen för rapportarbetet i samband med en del större undersökningar färdigställt texter som blivit godkända för fil.doktorsexamen. Såväl universitetsinstitutioner som de olika uppdragsarkeologiska företagen bedriver sålunda idag arkeologisk forskning men frågan är om det finns någon avgörande skillnad i kunskapsproduktionen på universitet resp. utgrävningsfirmor. Har vi att göra med två olika sorts arkeologier och är det därmed också något positivt och eftersträvansvärt att upprätthålla en dylik skillnad?

Inledningsvis kan man peka på några grundläggande, yttre olikheter mellan universitetsarkeologi och uppdragsarkeologi. På universitetsinstitutionerna sker forskning huvudsakligen på två sätt, dels som ett moment i utbildningen av nya forskare, dvs. i samband med avhandlingsskrivande, dels inom ramen

för olika projekt, ledda av en eller flera etablerade forskare på institutionerna. Inom uppdragsarkeologin sker forskning som regel alltid i anslutning till ett aktuellt utgrävningsföretag under ledning av en eller flera projektledare vilka kan men inte behöver vara forskarutbildade.

Det uppdragsarkeologiska projektet styrs ytterst av den moderna samhällsplaneringen; projektets omfattning och val av plats bestäms sålunda i huvudsak utifrån icke-vetenskapliga utgångspunkter. Även på universitetsinstitutionerna kan en utgrävning givetvis utgöra den inledande etappen av ett forskningsprojekt men plats och omfattning för undersökningen bestäms då alltid av strikt vetenskapliga frågeställningar. Har dessa skillnader beträffande de yttre förutsättningarna också inneburit att vi har fått olika sorters kunskapsproduktion? Även om det inte går att se en tydlig polarisering i detta sammanhang kan man urskilja några tendenser.

Utmärkande för den uppdragsarkeologiska forskningen är att den har ett nära samband med framtagandet av ett nytt källmaterial. Detta brukar ofta innebära att forskningsuppgiften mer eller mindre medvetet får en stark fokusering på just detta material och att materialredovisningen intar en framträdande plats vid sidan av analys och tolkning. Detta betyder inte att uppdragsarkeologisk forskning generellt skulle vara mindre teoretiskt medveten men att man mera sällan tagit utgångspunkt i en allmänhistorisk, icke-rumslig problematik. Frågeställningarna relateras alltsomoftast till en speciell plats och område, vilket inneburit att uppdragsarkeologisk kunskapsproduktion generellt sett fått en påtagligt regional prägel. Den har sålunda kunnat handla om ämnen som mesolitiska boplatser i Skåne, bronsåldersgravar i Halland, medeltida städer i Östergötland etc. Exempel på andra infallsvinklar förekommer men har varit relativt sällsynta.

Anledningen till att det regionala perspektivet blivit i princip allenarådande är inte svår att finna. Hela det strukturella sammanhang, som uppdragsarkeologin sedan länge verkat i, är i huvudsak regionalt definierat, från den administrativa

handläggningen av undersökningsärendena till kunskapsuppbyggnad och förmedling.

Vad som ytterligare kännetecknar uppdragsarkeologin är dess relativa empiriska storskalighet jämfört med universitetsarkeologin. Som Elisabeth Rudebeck påpekat finns i denna till synes enbart kvantitativa skillnad paradoxalt nog även en kvalitativ dimension. Storskaligheten innebär inte endast större datamängder att hantera utan också en större möjlighet att finna det oväntade, dvs. det som inte stämmer överens med ens förståelse av ett visst arkeologiskt fenomen, epok e.dyl. och som medför en radikal förändring av kunskapsläget. Faktum är att flera viktiga kvalitativa ”språng” i den arkeologiska kunskapsuppbyggnaden under senare år har skett till följd av sådana möten med en oväntad empiri vid uppdragsarkeologiska undersökningsplatser, t.ex. långhusbebyggelsen från yngre järnålder i Sydsverige, lerslättoplatserna från romersk järnålder i Mälardalen, de förkristna kulthusen från vikingatid etc. Den oförutsägbarhet, som ofta framhållits som en negativ egenskap hos uppdragsarkeologin i och med att man här inte väljer undersökningsplatserna utifrån vetenskapliga överväganden, kan sålunda i själva verket vara kreativ och nyskapande.

När det gäller förmedling av forskning presenteras mycket av uppdragsarkeologins resultat i första hand för en inomvetenskaplig läsekrets och har dessutom karaktären av arkeologisk grundforskning. Den avser sålunda att besvara frågor kring exempelvis bebyggelsestruktur, hustyper, gravskick, näringsfång, hantverksteknologi etc. inom ett givet rumsligt och kronologiskt avgränsat sammanhang. I detta avseende är uppdragsarkeologisk forskning tämligen lik universitetsforskningen. Även när man inom uppdragsarkeologin haft som uttalat syfte att presentera sina vetenskapliga landvinningar för en vidare läsekrets är det oftast resultaten av ren grundforskning man förmedlat i en något mera (språkligt) lättillgänglig form, inte någon kvalitativt annorlunda arkeologi.

Relativt vanligt i uppdragsarkeologins vetenskapliga texter är vidare att deskriptiva redovisningar av det arkeologiska

källmaterialet fått ett alltför stort utrymme i förhållande till problematiserande och reflekterande moment. Ofta kännetecknas dessa av ett ”rapportliknande” språk och ett konsekvent användande av en inomvetenskaplig terminologi. Denna traditionellt akademiskt-vetenskapliga framställningsform garanterar som regel att intressant kunskap stannar inom en begränsad krets av fackutbildade.

MOT EN NY FORSKNINGSTRATEGI FÖR UV

Det föregående innehåller kritik som generellt kan riktas mot dagens uppdragsarkeologiska kunskapsproduktion även om den givetvis inte är representativ för varje enskild publikation. Synpunkterna kan sammanfattas enligt följande:

- alltför snäva rumsliga och kronologiska perspektiv,
- ett innehåll som framför allt tar utgångspunkt i inomvetenskapliga frågeställningar,
- en förmedling av detta innehåll som ofta domineras mera av deskriptiv framställning än av problematiserande diskussion samt av ett alltför inomvetenskapligt fackspråk.

Avsikten med det föregående är inte att nedvärdera den forskningsverksamhet som hittills bedrivits inom uppdragsarkeologin eller att på något sätt förringa betydelsen av inomvetenskaplig kunskapsproduktion. Inte heller är meningen att resa några nya barriärer mellan universitetsforskning och uppdragsarkeologi. Syftet har däremot varit att reflektera över de skiftande förutsättningarna för de bägge verksamheterna och konsekvenserna av dessa för kunskapsresultaten. Slutsatsen blir att det otvivelaktigt är möjligt att hävda att de humanistiska vetenskapernas generella ”angelägenhetsproblem” idag också är uppdragsarkeologins. Finns det någon väg ut ur denna problematik för uppdragsarkeologin och hur ger man den formen av en forskningsstrategi för UV?

Hittills har UV inte definierat sina kunskapsmål mera konkret än att organisationen skall sträva efter att ”*producera ny*

och efterfrågad arkeologisk kunskap". Syftet att vilja göra ny och efterfrågad kunskap är givetvis vällovligt men innebär oundvikligen följdfrågor. Vad är nytt och vad är efterfrågat? Är ny kunskap alltid något som på ett kvalitativt avgörande sätt förändrar det rådande forskningsläget kring en viss företeelse? Eller kan ny kunskap vara något mera anspråkslöst och kvantitativt? Kan en enskild undersökning av exempelvis en stenåldersboplats sägas ha bidragit med ny kunskap bara för att den företagits i ett område där inga dylika undersökningar tidigare företagits men utan att fördenskull ha bidragit med något kvalitativt nytt om den aktuella epoken?

Och vem efterfrågar den nya kunskapen? Kulturmiljövården? Universitetsforskarna? Den intresserade allmänheten? Efterfrågar dessa målgrupper alla samma sorts kunskap? Om inte, vems önskemål skall tillgodoses, allas eller endast någons?

Dylika frågor har hittills i liten utsträckning blivit föremål för intern debatt men framstår idag som mer angelägna än någonsin att försöka besvara. I UV:s samhällsuppdrag innefattas sedan länge kravet på hög vetenskaplig kvalitet ifråga om undersökningarnas utförande och kunskapsuppbyggnaden. Skall uppdragsarkeologin kunna arbeta i enlighet med de övergripande mål för verksamheten inom kulturmiljöområdet, som idag ställs från samhällets sida, krävs det emellertid att man definierar ett mycket tydligare mål för UV:s vetenskapliga verksamhet. Några centrala punkter i dessa mål är bl.a. att kulturen måste få *"förutsättningar att vara en dynamisk, utmanande och obunden kraft i samhället"* samt *"allas förståelse, delaktighet och ansvarstagande för den egna kulturmiljön"*.

I samklang med dessa formuleringar sammanfattades i den inledande prologen UV:s kunskapsmål i följande två punkter:

- Att presentera god och angelägen arkeologisk kunskap som i ett brett tvärvetenskapligt perspektiv kan bidra till att ge en fördjupad förståelse för människan som kulturvarelse i nutid och dåtid.
- Att göra denna arkeologiska kunskap till en aktiv resurs i medvetandegörandet av kulturarvets betydelse i dagens samhälle.

Hur uppfyller man dessa mål i en uppdragsarkeologisk, vetenskaplig praxis? Arkeologiska undersökningar ger givetvis alltid någon form av kunskap om mänskligt, kulturellt beteende i ett givet historiskt sammanhang men för att denna kunskap skall kunna bli angelägen utanför fackmännens krets krävs att man inte begränsar perspektivet till att omfatta endast en snäv kronologisk epok eller ett begränsat regionalt sammanhang. Det går alltså inte att presentera ren grundforskning, om än aldrig så inomvetenskapligt relevant och om än i aldrig så lättillgänglig form, och tro att den skall kunna bli angelägen i ett vidare perspektiv.

Det som förespråkas här är en strategi där utgångspunkten i första hand är teman av en allmängiltig relevans såväl i nutid som i dåtid, inte en specifik geografisk plats eller kronologisk epok. Hur sådana teman kan definieras kommer mera utförligt att diskuteras i de följande avsnitten i denna text. Det viktiga är att det handlar om grundläggande perspektiv på mänskligt liv i ett långt kronologiskt sammanhang och att den arkeologiska kunskapen blir en angelägen humanistisk reflektion över något allmänmänskligt, som kan beröra även utanför en begränsad, inomvetenskaplig krets av fackmän.

Det ovan sagda innebär inte att uppdragsarkeologin i framtiden endast kommer att producera allmänna betraktelser om människans existentiella villkor. Trots den kritik som framfördes i det föregående mot en generell tendens inom dagens uppdragsarkeologi att ofta utgå från alltför snäva geografiska perspektiv måste det samtidigt framhållas att det alltid kommer att finnas en regional dimension i verksamheten. Regionen ger den yttre empiriska ramen för det uppdragsarkeologiska arbetet. Detta hindrar emellertid inte att det generella, kulturhistoriska temat bildar utgångspunkten för forskningsuppgiften. Den empiriska tillämpningen blir däremot regional. Målet är således en uppdragsarkeologi som tematiserar sitt vetenskapliga utifrån det allmängiltiga, kulturhistoriska problemet vilket belyses med det slagkraftiga och konkreta, regionala exemplet.

Hur resultaten av en sådan forskning förmedlas är en fråga av stor betydelse. Den vetenskapliga framställning som man

ofta möter inom uppdragsarkeologin kritiserades ovan för att hittills ha varit alltför inomvetenskaplig och ”rapportaktigt” beskrivande. Den form i vilken arkeologisk kunskap förpackas och förmedlas till omvärlden kan emellertid inte en gång för alla vara given och definitiv. Ett alternativ måste vara en framställning som tar fasta på den kulturhistoriska berättelsen utan att fördenskull ge avkall på stringens i problemformulering eller kritisk reflektion – ett vetenskapligt berättande, ”essayistiskt” skrivsätt framför för ett analytiskt och faktaredovisande.

Till det ovanstående skall ett viktigt förbehåll göras. Det är inte meningen att all kunskapsproduktion på UV likriktas och att resultaten stöps i en och samma form. Mångfald och flexibilitet måste framöver kunna prägla form och innehåll. En strikt inomvetenskaplig avhandling eller artikel skall även i fortsättningen kunna skrivas på basis av uppdragsarkeologiska resultat inom organisationen. Ur ett allmänt humanistiskt ”angelägenhetsperspektiv” är det emellertid nödvändigt att ständigt söka förnya formerna för produktion och förmedling av arkeologisk kunskap. Först då når vi vidare mot de mål som presenterades i den inledande prologen.

UV:S MÖJLIGHETER

UV är idag en organisation som är decentraliserad till sex olika regioner i Syd-och Mellansverige. Administrativt-ekonomiskt utgör UV en sammanhållen enhet men vetenskapligt har de olika regionkontoren arbetat i huvudsak regionalt i enlighet med målsättningarna i de tidigare nämnda forskningsprogrammen som varje kontor färdigställde i slutet av 1990-talet. Undantaget är det geoarkeologiska laboratoriet i Uppsala, UV GAL, som har en interregional inriktning. Den vetenskapliga arkeologiska kompetensen inom UV är generellt sett hög och det finns stor potential för teknik- och metodutveckling.

Möjligheterna för att göra arkeologi av hög kvalitet utifrån generella kulturhistoriska temata, som inte är primärt relaterade till plats, epok eller material, borde således vara hög inom

FOTO THOMAS HANSSON

Spår i kulturlandskapet.

UV. Hinder för att åstadkomma detta har hittills varit av såväl strukturell som attitydmässig karaktär. De administrativa komplikationerna med att bedriva vetenskapligt arbete över regionkontorsgränserna var tidigare betydande men håller successivt på att övervinnas. De rent attitydmässiga hindren har förmodligen varit svårare att komma till rätta med. Den mentala tillhörigheten till en viss region har varit och är förmodligen fortfarande en central del av den uppdragsarkeologiska yrkesidentiteten.

Den kanske viktigaste åtgärden på senare år för att övervinna nämnda hinder har varit bildandet av vetenskapliga, interregionala nätverk inom UV. De flesta av dessa nätverk har inte någon av de traditionella arkeologiska perioderna som utgångspunkt utan har definierats utifrån mera allmänna kulturhistoriska teman såsom landskapet, centralitet, teknologi etc. Initiativen till de idag existerande nätverken har kommit inte ”uppifrån” utan ”underifrån” i organisationen. De speglar således aktuella intressegemenskaper bland de aktiva arkeologerna inom UV och syftet är att de skall kunna utvecklas som kreativa diskussionsforum där UV:s arkeologer kan utbyta erfarenheter över kontorsgränserna kring generella teman såsom de ovan nämnda.

DE PRIORITERADE KUNSKAPSOMRÅDEN

Inför skrivandet av detta forskningsprogram har det därför varit naturligt att ta en utgångspunkt i dessa nätverk. Följande kapitel handlar om *fem prioriterade kunskapsområden*, vilka utgör kärnan i detta program. De fem områdena är:

- Föreställningar och rituell praktik
- Centraliteten och dess platser
- Arkeologi och modernitet
- Teknik i förändring
- Landskapets möjligheter

Vart och ett av dessa områden har sin upprinnelse i de vetenskapliga nätverken inom UV och de olika avsnitten är författade av arkeologer inom dessa nätverk.

Nämnda kunskapsområden, som sålunda är föremål för en pågående diskussion bland UV:s arkeologer, har organisationen för avsikt att utveckla inom sin verksamhet. Som framgår, handlar det om generella teman som, med undantag för "Arkeologi och modernitet", har relevans för alla historiska epoker och kan belysas i ett tvärvetenskapligt perspektiv.

De olika kunskapsområdena har alla tematisk anknytning till varandra och den ordning i vilken de nedan presenteras har motiverats på följande sätt. Avsnittet om "Föreställningar och rituell praktik" inleder eftersom det är grundläggande mänskliga föreställningar som har bestämt vårt sätt att organisera vår tillvaro. Detta är inte minst giltigt för hur vi konstruerat våra centrala platser. I dessa platser finns mycket av ursprunget till det som vi kallar "Modernitet", den epok som vi lever i idag. De snabba, kvalitativt avgörande tekniska framstegen är i sin tur grundläggande för hela den moderna tiden. Dessa framsteg har möjliggjort ett omformande av landskapet av tidigare aldrig skådad omfattning i människans historia. Samtidigt är landskapet den övergripande fysiska ramen för all mänsklig verksamhet och materiell kultur.

REFERENSER

- Arkeologi och exploatering. Betänkande av HUR-utredningen. SOU 1992:137.
- Gräslund, B. 1981. Svensk arkeologisk forskning. Mål, medel och resurser. Riksantikvarieämbetet och Statens historiska museer. Rapport 1981:5.
- Kristiansen, K. & Holmström, M. 1996. Kunskapsuppbyggnad och kvalitetsutveckling inom den arkeologiska uppdragsverksamheten. Opublicerad rapport, Riksantikvarieämbetet.
- Larsson, L. 2005. Uppdaterad humaniora. www.dn.se 2005-11-01.
- Rudebeck, E. 2004. Mellan dekonstruktion och kunskapstillväxt. Arkeologi i forskning och på uppdrag i Sverige under 40 år. Otryckt projektbeskrivning.
- Uppdragsarkeologi i tiden. Betänkande av Uppdragsarkeologiutredningen. SOU 2005:80.